

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ

Стаття посвячена проблематиці правового регулювання штучного прерывання беременности (абортів) в Україні. Автори аналізують положення законопроекта об обмеженнях проведення операції штучного прерывання беременности, а також зарубіжний досвід заборони абортів. Автори приходять к выводу, что аборт – это личный выбор каждой женщины и установление запрета на искусственное прерывание беременности является нарушением международных стандартов по правам человека.

Ключевые слова: аборт, искусственное прерывание беременности, права человека.

Статтю присвячено проблематиці правового регулювання штучного переривання вагітності (абортів) в Україні. Автори аналізують положення законопроекту щодо обмежень проведення операції штучного переривання вагітності, а також зарубіжний досвід заборони абортів. Автори доходять висновку, що аборт – це особистий вибір кожної жінки і встановлення заборони на штучне переривання вагітності є порушенням міжнародних стандартів з прав людини.

Ключові слова: аборт, штучне переривання вагітності, права людини.

The article is devoted to the problems of legal regulation of abortion in Ukraine. The authors analyze the provisions of the bill on the limitation of abortion, as well as foreign experience of abortion prohibitions in the EU countries such as Poland, the Netherlands and Ireland. The authors sum up that abortions are the personal choices of every woman, and the prohibition of abortion is a violation of international human rights.

The article emphasizes that the state should engage in educational work, increase the level of contraceptive and general sexual culture, provide the necessary state social guarantees, so that women should not be afraid to give birth.

Keywords: abortion, human rights, abortion prohibition, regulation of abortion.

Актуальність. Проблема абортів досі залишається однією з найрезонансніших, бо стосується не тільки медичних аспектів, а й правових і морально-етичних. Зараз в Україні реєструється понад 100 тисяч абортів на рік. Для порівняння, десять років тому фінансували 500 тисяч переривань вагітності, а 1990 р. кількість абортів в Україні перевищила один мільйон. Тенденції збільшення цього показника нині немає [1]. Причини, що штовхають жінок на такий радикальний захід, різноманітні: юний або похилий вік вагітної; фінансові або сімейні проблеми; наявність у сім'ї інших дітей; психологічна незрілість; примус з боку партнера або родичів; вагітність у результаті сексуального насильства. Усі перераховані фактори заслуговують делікатного підходу й ретельного вивчення, тому спроба деяких депутатів Верховної Ради України владнати демографічну ситуацію шляхом заборони абортів виглядає дивно й необґрунтовано.

Метою роботи є розглянути проблему правового регулювання штучного переривання вагітності, урахувуючи зарубіжний та історичний досвід, а також

міжнародні стандарти в цій сфері.

На сьогодні проведення абортів визначено ст. 50 закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» як добровільне штучне переривання вагітності, а саме: у разі заборони абортів дозволити жінці зробити його зможуть лише в тому разі, якщо вагітність несе пряму загрозу її життю або якщо виявлено медичні показання щодо патології плода, несумісні з життям дитини після її народження [2].

Виклад основного матеріалу. Законопроект № 6239 «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень по проведенню операцій штучного переривання вагітності (абортів)» від 27.03.2017 р., представлений народним депутатом Д.І. Голубовим [3] є стовідсотково популістським і позбавляє жінок права вибору. Законопроект пропонується змінити й доповнити до Цивільного кодексу України та закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» щодо дозволу на штучне переривання вагітності лише у випадках та за наявності обставин, установлених законодавством, у терміни, що не перевищують двадцяти двох тижнів.

Відповідно до законопроекту, ст. 50 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» операція штучного переривання вагітності (аборт) може бути проведена в закладах охорони здоров'я лише у випадках та за наявністю наступних обставин:

- 1) якщо вагітність несе пряму загрозу життю вагітної жінки;
- 2) наявності медичних показань щодо патології плода, несумісної з життям дитини після народження;
- 3) зачаття дитини в результаті зґвалтування.

Указані обставини обов'язково засвідчуються комісією відповідних експертів.

Жінці, якій дозволена операція штучного переривання вагітності (аборт), в обов'язковому порядку безкоштовно надається повнота усієї інформації про наслідки такої операції та стадію ембріогенезу [3].

У пояснювальній записці до законопроекту закону №6239 зазначається, що, надавши право жінці вирішувати самостійно питання про проведення абортів, більшість країн не враховують право чоловіка на батьківство (одне з репродуктивних прав людини). Крім того, аборти негативно впливають на природний приріст населення й неплідність жінок у майбутньому.

Поза всяким сумнівом, подібне втручання в організм має негативні наслідки для здоров'я жінки, але заборона абортів завдасть більшої шкоди.

Подібні заходи призводять лише до неминучих жертв: як до загрози життю й здоров'ю жінок, які шукають можливість перервати небажану вагітність і знаходять її (або віддаючись у руки некваліфікованих людей, або калічаючи себе самі), так і до зламаних професійних кар'єр медиків, які порушують заборону). Ми погоджуємося, що обірвати зародження життя – це порушення загальноприйнятих моральних норм. Однак не менший гріх – народження небажаної, непотрібної дитини, адже непотрібних дітей залишають у пологовому будинку, віддають до дитячих будинків, «підкидають» комусь, але це не найгірше. Найгірше, що цих же дітей жінки, яким заборонено робити аборт, убивають. Викидають на смітники, віддають тваринам,

кидають до криниць. Згідно зі статистикою МВС України, за 2017 р. було вбито 90 немовлят їхніми ж «матерями» [4]. Так що ж гуманніше: убити ембріон, який ще нічого не відчуває, чи вбити вже повноцінну, живу, сформовану людину?

На нашу думку, перед пропозицією заборонити аборти краще було б авторам законопроекту ознайомитися з досвідом заборони абортів як у нашій країні, так і в інших. Навіть звернувшись до нашої сусідньої країни, Польщі, можна побачити, що позитивно тотальна заборона абарту не закінчується. За оцінками польської Федерації жінок і планування сім'ї, на території країни із населенням 38 млн. осіб щорічно реєструється близько 150 тис. підпільних абортів. При цьому кількість легальних абортів становить від 700 до 1800 на рік. Згідно з офіційною статистикою, у 2014 р. було зроблено 1800, а в 2013 р. – 1350 абортів [5]. Деякі жінки вирушають до Німеччини, де штучне переривання вагітності можливе протягом перших 12 тижнів, або ж до сусідніх країн із більш ліберальними законами.

Закон про переривання вагітності в Ірландії – один із найсуворіших у світі. У країні навіть заборонено продаж протизаплідних таблеток. Із 2014 р. аборти в Ірландії дозволялися, якщо вагітність загрожує здоров'ю й життю жінки. В іншому випадку їй загрожує 14 років в'язниці. Правовим підґрунтям для абортів за медичними показаннями став закон про захист життя вагітних, за який парламент Ірландії проголосував у 2013 р. Приводом для його ухвали стала смерть восени 2012 р. 31-річної уродженки Індії Савіти Халаппаванар. Жінка перебувала на 17-му тижні вагітності, коли лікарі діагностували, що плід нежиттєздатний. Незважаючи на прохання жінки і її чоловіка провести операцію, лікарі три дні відмовлялися це зробити. У результаті вагітна померла від сепсису. Цей випадок спровокував масові протести не тільки в Ірландії, але також в Англії, Індії та низці інших країн [6].

Нідерланди, країна з яскраво вираженим ліберальним законодавством щодо багатьох аспектів суспільних відносин, пов'язаних зі здоров'ям, має своє законодавство про аборти. Інтерес до нідерландського досвіду вбачається в тому, що, незважаючи на доступність абортів, у цій країні відзначається надзвичайно низький відсоток їхнього здійснення. Відповідно до Акта про аборти, прийнятого протягом 1981–1984 рр., проведення операції штучного переривання вагітності правомірно за наявності таких умов:

- є показання до абарту (так звана «надзвичайна ситуація»);
- лікар дає поради, але остаточне рішення ухвалює сама жінка;
- після подання заяви повинен минути п'ятиденний термін, наданий «на обміркування»;
- аборт дозволяється до настання життєздатності плода (верхня межа – 22-ий тиждень вагітності) [3].

Високий рівень абортів – величезна медико-соціальна проблема нашої країни. Політики намагаються боротися з малою кількістю народжуваності. У нас в Україні традиційно були великі сім'ї, але необхідно бути реалістами й розуміти, що дітей потрібно не тільки народити, а й дбати про них, утримувати. По-перше, заборона абортів просто відкине нас від цивілізованого світу. По-друге, боротися треба не заборонаю, а підвищувати рівень виховання та освіти. Кожен може боротися за право

ембріона на життя. Так, багато хто скаже, що згідно зі ст. 27 Конституції України, «кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини» [7]. Але згідно з ч. 2 ст. 25 Цивільного кодексу України «Цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження» [8]. Народження тільки тоді визнається дійсним, коли дитина цілком відокремилася від матері, тобто за наявності юридичного факту. Це означає, що українське законодавство розглядає ненароджену дитину як людину, хоча й може визнавати у випадках, встановлених законом, інтереси «зачатої, але ненародженої дитини» (ч. 2 ст. 25 ЦК України).

Цивільна правоздатність фізичної особи визначається юридичним фактом народження. Народження живої дитини визначається медичними показниками за певними ознаками (вага, здатність самостійно дихати тощо). Критерії реєстрації новонароджених визначені інструкцією з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених», затверджених наказом 29.03.2006 N 179 [9].

Цивільна правоздатність фізичної особи відповідно до ст. 25 ЦК України визначається як здатність мати цивільні права та обов'язки. Суб'єктом права називається всякий, хто здатний мати права. У більшості юридичних енциклопедій розділ про суб'єкт права розпочинається з положення, що суб'єктом права є людина, фізична особа (ст. 24 ЦК України). Положення, що люди є суб'єктами прав, само собою очевидне й не потребує роз'яснень. Але поряд із цим більшість юристів вважають, що суб'єктами права можуть бути тільки живі, дійсні люди.

Так, наприклад, представник ліберального напрямку М. Тули відзначає: «Організм має право на життя тільки у разі, якщо він усвідомлює себе суб'єктом, що розвивається, має життєвий досвід та інші розумові здібності» [10]. Ми гадаємо, що ця думка правильна. Як може організм, який не може навіть існувати самостійно, бути суб'єктом правових відносин?

Ми вважаємо, що краще замість тотальної заборони абортів проводити соціальні програми, у яких будуть розповідати не лише жінкам і чоловікам, що буде, якщо не користуватися контрацептивами. Необізнаність підлітків призводить до того, що вони рано починають статеве життя, вагітніють у ранньому віці, а потім виявляються не готовими до виховання своїх дітей.

Якщо у вагітної жінки немає гідних умов для народження й утримання дитини, то треба її брати під соціальну опіку, надавати соціальні гарантії. Якщо вона відмовляється – всиновлювати її дітей, провадити громадські кампанії щодо важливості всиновлення. Багато тих, хто виступає проти абортів, про життя дитини після народження не замислюється. Адже за 2017 р. лише 137 дітей було всиновлено, у той час як дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, було аж 2358 [14].

Треба не забувати, що аборти бувають також і соціальними, і зачіпають вони тих, хто втратив житло, потрапив у місця позбавлення волі, людей низького соціального статусу. За радянської влади у 20-х рр. XX ст. аборти були дозволені за соціальним станом: незабезпечені матері-одиначки, матеріально незахищені (матеріально

незабезпечені, низька заробітна плата), багатодітні, з причини необхідності переїздів, суспільної зайнятості, недостатньої житлової площі, згвалтування (особливо дівчинки), омана в стані алкогольного сп'яніння тощо [12, с. 30]. Ми вважаємо, що закон про заборону абортів не потрібен, а потрібна пропаганда: краще народжуйте дітей, а держава вам допоможе їх забезпечити й виховати.

Слід відзначити, що в громадянському суспільстві підіймається питання збільшення грошової допомоги при народженні дитини. Так, на сайті електронних петицій до Президента України станом на 13 березня 2018 р. була зареєстрована петиція №22/043606-еп «Про збільшення грошової допомоги жінкам, які знаходяться у відпустці по догляду за дитиною до 3-х років», яка набрала лише 621 голос з 25000 можливих станом на 24.05.18 [13]. Усе ж таки сподіваємося, що ця петиція набере потрібну кількість голосів і Президент України ініціює відповідний закон та жінкам, які народжують, буде збільшена грошова допомога (більше ніж 860 грн на місяць, як зараз).

Заборону на аборти можна порівняти з сухим законом. Відсутність легалізації призводить до тіньового розвитку бізнесу. Чому саме бізнесу? Тому що нелегальні аборти стануть робити, швидше за все, люди, які не мають достатньої професійної підготовки й моральних цінностей.

У ст. 23 Конституції України проголошено, що людина має право розвиватися у відповідності зі своїми особистими схильностями до тих пір, поки це не порушує права інших людей [14]. Тобто, що робити зі своїм тілом, жінка вирішує сама. У нас є право бути сімейним або не бути таким. І коли противники абортів виступають про вбивства дітей, їм можна заперечити: жінка має вирішувати своє майбутнє й свідомо ставитися до ризиків свого здоров'я? Просто тому, що вона вже не дитина? Адже вагітність і пологи, як ми знаємо, можуть закінчитися смертю породіллі, до того ж це вибір людини: чи жертвувати своїм тілом і життєвими ресурсами заради того, щоб у тобі росла інша людина. До речі, у римському праві зародок трактувався як частина матері (*pars viscerum*), з цього жінка не підлягала покаранню за умертвіння плоду або вигнання його з утробы.

Ініціатива депутатів заборонити аборти звужує право жінок вільно й відповідально вирішувати питання щодо кількості дітей і проміжків часу між їхнім народженням, мати доступ до інформації, освіти і способів, які дозволяють їм реалізувати це право, закріплене в Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ч. 1 ст. 16, ратифікована Україною у 1981 р.) [15]. Ми вважаємо ініціативу, запропоновану депутатами-чоловіками, перекладання відповідальності за штучне переривання вагітності винятково на жінок, що не вирішить питання материнської смертності, а навпаки, призведе до ще більш негативних наслідків для здоров'я жінки. Ми б порадили народним депутатам не підтримувати цю ініціативу, а зосередити зусилля на більш конструктивних рішеннях у сфері демографічної політики й репродуктивного здоров'я жінок і чоловіків.

Отже, аборт – це особистий вибір кожної жінки. Ніхто не вправі втручатися в цей процес. Ми вважаємо, треба не забороняти цей процес, а займатися просвітницькою роботою, підвищенням рівня контрацептивної й загальної сексуальної культури,

надавати необхідні державні соціальні гарантії, щоб жінки не боялися народжувати.

Література:

1. До чого може призвести заборона абортів в Україні [Електронний ресурс]. URL : dw.com/uk/до-чого-може-призвести-заборона-абортів-в-україні/a-38271121.
2. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 1993 року [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/page>.
3. Голубов Д. І. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень по проведенню операцій штучного переривання вагітності (абортів) від 27.03.2017 [Електронний ресурс]. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=61424
4. Статистика про зараховані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування за 2017 рік [Електронний ресурс]. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo.
5. Hipsz N. Doświadczenia aborcyjne polek maj 2013 [Електронний ресурс]. URL : https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_060_13.PDF.
6. В Ирландии могут отменить запрет на аборт [Електронний ресурс]. URL : www.segodnya.ua/amp/v-irlandii-mogut-otmenit-zapret-na-aborty-1109804.html.
7. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. URL : www.rada.gov.ua
8. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
9. Міністерство Охорони Здоров'я України наказ 29.03.2006 N 179 «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених» [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06>.
10. Tooley M. Abortion and infanticide [Text] // Moral problem in medicine. New York : Prentice-Hall, Englewood Cliffs, 1976. 302 p.
11. Головне управління статистики у м. Києві за 2017 р. [Електронний ресурс]. URL : <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=547&lang=1>
12. Сычева Н. С. Социальная политика в отношении материнства и детства на Дону в 20-е годы XX века : дис. к. ист. н. 07.00.02. Новочеркасск, 2014 С. 37.
13. Електронна петиція «Прозбільшення грошової допомоги жінкам, які знаходяться у відпустці по догляду за дитиною до 3-х років» від 13 березня 2018 р. [Електронний ресурс]. URL : <https://petition.president.gov.ua/petition/43606>
14. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. URL : www.rada.gov.ua
15. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 06.10.1999 р. [Електронний ресурс]. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

Надійшла до редакції 17.04.2018. Розглянута на редколегії 28.05.2018.

Рецензенти:

Доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії Національного аерокосмічного університету ім. М.С. Жуковського «ХАІ» Чернієнко В.О.

Кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М.С. Жуковського «ХАІ» Селевко В.Б.